

مقام امیرالمؤمنین و کیفیت ولادت آن حضرت در خانه کعبه

مقاله پیش رو گزیده ایست از فرمایشات مرحوم علامه طهرانی در ج اول کتاب امام شناسی راجع به مقام امیرالمؤمنین و کیفیت ولادت آن حضرت در خانه کعبه

مقام امیر المؤمنین علیه السلام

اما درباره امیر المؤمنین علیه السلام که معلوم است سر رشته دار معارف حقه و صاحب لوای حمد و پیشقدم در مراحل توحید بوده اند، خداوند آن حضرت را در خانه خود و حرم خود در کعبه به دنیا آورد بعد از آنکه نور مقدس او را از آدم تا حضرت ابو طالب، در اصلاّب نسلاً بعد نسل حفظ فرمود.

نام مبارکش علی، کنیه اش ابو الحسن، پدرش حضرت ابو طالب فرزند عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بود، و ابو طالب برادر اعیانی حضرت عبد الله والد رسول الله بود، بنابراین آن حضرت ابن عم اعیانی رسول خدا بوده و نسبت او و حضرت رسول در جدشان حضرت عبدالمطلب مجتمع می گردد.

ابو طالب از بزرگان مکه و خدمتگزاران به رسول خدا بود، و از آن حضرت بسیار حمایت می کرد، بطوریکه تا در قید حیات بود کسی از مشرکین قریش نتوانست به آن حضرت آسیبی وارد کند، سه سال آن حضرت و سایر بنی هاشم را در شعبی که معروف به شعب ابو طالب است در مکه حفظ و حراست نمود، و بتمام معنی فدوی و حامی رسول الله بود، تا هنگامیکه از دنیا رخت بریست، دست تجاوز و تجاسر مشرکین به رسول خدا باز شد و پیغمبر اکرم ناچار از هجرت به مدینه گردید.

حضرت ابو طالب از مؤمنین واقعی، و مسلمین حقیقی برسول خدا بود و اشعاریکه در مدح آن حضرت سروده بسیار، و در کتب احادیث و تواریخ ثبت است، لکن بعللی که عمده آن حفظ و حراست از حضرت رسول الله بوده، ایمان خود را از قریش کتمان می نمود و حضرت رسول بسیار او را دوست داشتند و به او پدر خطاب می کردند.

در احوالات حضرت فاطمه بنت اسد مادر امیر المؤمنین علیه السلام

نام مادرش فاطمه، دختر اسد بن هاشم بن عبد مناف است، و چون اسد برادر عبدالمطلب است لذا ابو طالب و فاطمه پسر عمو و دختر عمو بوده اند.

حضرت فاطمه بنت اسد مادر امیر المؤمنین از زنان بزرگوار اسلام است، و اول زنیست

که بعد از حضرت خدیجه ایمان آورد و بحضرت رسول بسیار محبت می نمود، حضرت او را مادر خطاب می کردند، و چون بمدینه هجرت نمودند بدون فاصله با پای برهنه حافیّه بمدینه هجرت نمود.

ابن جوزی می گوید: وَ هِيَ أَوَّلُ امْرَأَةٍ هَاجَرَتْ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ مَاشِيَةً حَافِيَةً وَ هِيَ أَوَّلُ امْرَأَةٍ بَايَعَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ بِمَكَّةَ بَعْدَ خَدِيجَةَ (۱)

ابن صباغ مالکی می گوید: فاطمه بنت اسد برسول خدا ایمان آورد و با حضرتش بمدینه هجرت نمود، چون در مدینه رحلت نمود پیغمبر اکرم او را در پیراهن خودشان کفن نمودند و دستور دادند که اسامه بن زید و ابو ایوب انصاری قبر او را حفر کنند.

چون حفر نموده بموضع لحد رسیدند، خود رسول الله در قبر پائین رفته و لحد او را با دست مبارک خود حفر کردند، و خاک لحد را با دست خود بیرون ریختند، چون از کار حفر فارغ شدند، خود در درون قبر به پشت خوابیدند، و گفتند:

اللَّهُ الَّذِي يَحْيِي وَيَمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَأُمِّي فَاطِمَةَ بِنْتِ اسَدٍ وَ لَقَنَهَا حُجَّتَهَا وَ وَسَّعَ عَلَيْهَا مُدْخَلَهَا بِحَقِّ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ وَ الْأَنْبِيَاءِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِي فَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ (۲)

خداست که زنده می کند و می میراند و اوست که ابداً نمی میرد بار پروردگار من، مادرم فاطمه بنت اسد را مورد مغفرت خود قرار داده، و حجّت او را بزبان او القاء بفرما، و قبر را بر او وسیع گردان بحق فرستاده ات و پیامبرت محمد و پیامبرانی که قبل از من آمده اند، تو ارحم الراحمین هستی.

اصحاب به حضرت عرضه داشتند (۳): یا رسول الله ما دیدیم تو را که در این عمل با فاطمه کاری کردی که با هیچکس قبل از او ننموده بودی، پیراهن خود را کفن او نمودی، و لحد او را خود کندی، و در قبر او خوابیدی، و دعا برای او نمودی.

حضرت فرمودند من پیراهن خود را باو پوشانیدم تا خدا از لباسهای بهشتی در بر او کند، و در قبر او خوابیدم تا فشار قبر بر او آسان گردد، فاطمه در رعایت امر من و مراقبت و حمایت من بهترین خلق بود بعد از ابو طالب سلام الله علیهما.

سبط ابن جوزی گوید که: وفات فاطمه بنت اسد در سنه چهارم از هجرت بوده

که در مقام او مرعی داشته است

و نیز ابن صباغ مالکی گوید: **وُلِدَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِمَكَّةَ الْمُشْرِفَةِ بِدَاخِلِ الْبَيْتِ الْحَرَامِ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ الثَّلَاثِ عَشَرَ مِنْ شَهْرِ اللَّهِ الْأَصَمِّ، رَجَبِ الْفَرْدِ سَنَةِ ثَلَاثِينَ مِنْ عَامِ الْفِيلِ، قَبْلَ الْهَجْرَةِ بِثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ سَنَةً، وَقِيلَ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ، وَقَبْلَ الْبَعْثِ بِاثْنَيْ عَشْرَةَ سَنَةً، وَقِيلَ بِعِشْرٍ سِنِينَ، وَلَمْ يُولَدْ فِي الْبَيْتِ الْحَرَامِ، قَبْلَهُ أَحَدٌ سِوَاهُ، وَهِيَ فَضِيلَةٌ خَصَّهُ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا اجْتِلَالًا لَهُ وَاعْلَانًا لِمَرْتَبَتِهِ وَآظْهَارًا لِتَكْرِمَتِهِ، وَكَانَ عَلِيُّ هَاشِمِيًّا مِنْ هَاشِمِيِّينَ وَ أَوَّلُ مَنْ وُلِدَهُ هَاشِمٌ مَرَّتَيْنِ. (۱۰)**

علی علیه السلام در جوف خانه خدا، و داخل بیت الله الحرام در مکه مکرمه متولد شد، در روز جمعه سیزدهم ماه رجب سی سال قبل از عام الفیل، و قبل از بعثت رسول خدا به ده سال، و قبل از هجرت رسول خدا به بیست و سه سال.

متولد نشده است کسی قبل از علی در خانه خدا، و این فضیلتی که خداوند آن حضرت را بدو اختصاص داده است بجهة جلال و عظمت مرتبه و بلندی و رفعت مقام، و نشان دادن شان و قدر آنحضرت است و علی اولین هاشمی است که از دو هاشمی متولد شده است (۱۱) چون مادر او پدر او هر دو هاشمی بوده و قبل از او و برادرانش چنین هاشمی پا بعرصه وجود نگذاشت. (۱۲)

کیفیت ولادت امیر المؤمنین در کعبه

اما در کیفیت ولادتش وارد است که چون درد زائیدن، مادرش فاطمه را گرفت، فاطمه بخانه خدا پناه آورده، با ابتهال پرده‌های خانه را گرفت، و تقاضای سهولت زائیدن نمود، و نظری به آسمان افکند و گفت:

ای پروردگار من، من بتو ایمان آورده‌ام! و بهر پیغمبری را که فرستاده‌ای! و بهر کتابی که نازل فرموده‌ای! و تصدیق نموده‌ام بفرمایشات ابراهیم خلیل که این خانه را بنا کرده است! بارالها بحق این خانه، و بحق بنا کننده این خانه، و بحق این فرزندی که در شکم دارم و مونس من است، و با من سخن می‌گوید، و یقین دارم که از آیات عظمت و جلال توست، اینکه آسان کنی بر من ولادت مرا.

عباس بن عبد المطلب و یزید بن قعب که شاهد قضیه بودند می‌گویند: دیدیم که دیوار خانه (در موضع مستجار) شکافته شد و فاطمه از آن داخل بیت شد، و از دیده نهان گردیده و

شکاف خانه بهم آمد، و هر چه ما خواستیم در خانه را بگشائیم و از حال فاطمه اطلاع حاصل کنیم میسر نشد، دانستیم که این یکی از آیات و اسرار خداست.

این قضیه در مکه انتشار پیدا کرد، و زنها با یکدیگر از این خبر گفتگو می کردند تا پس از سه روز همان نقطه از دیوار شکافته شد و فاطمه بنت اسد فرزند خود علی را بر روی دست گرفته بخود می بالید و فخر می نمود، و می گفت: کیست مانند من که چنین پسری در داخل کعبه بزاید. (۱۳)

و اما آنچه ابن صباغ مالکی از کتاب مناقب لابی العالی الفقیه المالکی نقل می کند، آنستکه: از حضرت علی بن الحسین نقل است روزی در خدمت پدرم حسین بن علی نشسته بودیم، و جماعتی از زنان در آنجا مجتمع بودند یکی از آنها بسوی ما روی آورد، من به او گفتم خدا تو را رحمت کند! که هستی؟ گفت من زبده دختر عجلان از بنی ساعده هستم.

گفتم: آیا مطلبی داری؟ و می خواهی ما را از آن اطلاع دهی؟

گفت: آری سوگند بخدا، ام عماره دختر عبادة بن فضلة بن مالک بن عجلان ساعدی مرا خیر داد که روزی در میان زنان عرب بودیم که ابو طالب با حال اندوه و حزن بسوی ما آمد، من باو گفتم: چرا اینطور پریشانی؟

گفت: چون فاطمه بنت اسد در شدت درد زاییدن گرفتار است.

پس ابو طالب دست فاطمه را گرفته و بکعبه آورد و او را در داخل کعبه جای داد و گفت همین جا بنام خدا بنشین! ناگهان یکمرتبه او را درد سختی گرفت و طفل نظیف و پاکی را که پاکیزه تر از او ندیده بودیم متولد شد او را ابو طالب علی نام گذارده و درباره او شعری سرود:

سَمَّيْتَهُ بِعَلِيٍّ كِي يَدُومَ لَهُ *** عِزُّ الْعُلُوِّ وَ عِزُّ الْفَخْرِ ادْوَمَهُ

من او را علی نامیدم برای آنکه عزت بلندی مقام و عزت فخر بطور مداوم و جاودان برای او باشد.

و در اینحال پیغمبر صلی الله علیه و آله آمدند و از کعبه علی و مادرش فاطمه را بخانه مادرش بردند.

حضرت سجاد می فرماید: سوگند بخدا که من هیچگاه چیز خوبی را نشنیده بودم مگر آنکه این خبر از بهترین و خوبترین آنها بود. (۱۴).

شیخ سلیمان قندوزی از کتاب «مودة القربی» از عباس بن عبد المطلب روایت کرده است که، فاطمه بنت اسد میل داشت اسم این فرزند را اسد بنام پدر خودش بگذارد، و حضرت ابو طالب بدین اسم راضی نبود و بفاطمه گفت: بیا با هم در شب تاریکی از کوه ابو قیس بالا رویم و خداوند آفریننده جهان را بخوانیم، شاید خودش ما را از اسم این فرزند آگاهی دهد.

چون شب فرا رسید هر دو از منزل خارج شده و از کوه ابو قیس بالا رفتند و هر دو خدا را خواندند و ابو طالب این ابیات را انشاء کرد:

يَا رَبِّ يَا ذَا الْغَسَقِ الدُّجِيِّ *** وَالْفَلَقِ الْمُتَبَلِّجِ الْمُضِيِّ
بَيْنَ لَنَا عَنِ امْرِكِ الْمَقْضِيِّ *** بِهَا نُسَمَّى ذَلِكَ الصَّبِيِّ

ای پروردگار من! ای صاحب این شب تار! ای صاحب صبح روشن! از امر خود که در قضای تو گذشته است ما را واقف گردان که نام این پسر را چه بگذاریم؟

در این حال صدای خِش خِشی بالای سر آنها در آسمان پیدا شد، ابو طالب سر خود را بلند کرد، دید لوحی سبز فام است مثل زبرجد، و در او چهار سطر نوشته، با دو دست او را گرفته و او را محکم بسینه خود چسبانید در روی آن نوشته بود:

حُصِّصْتُ بِالْوَلَدِ الرَّكِيِّ *** وَالطَّاهِرِ الْمُنْتَجَبِ الرَّضِيِّ
وَإِسْمُهُ مِنْ قَاهِرِ عَلِيٍّ *** عَلِيٌّ أَشْتَقُّ مِنَ الْعَلِيِّ

من شما دو نفر را اختصاص دادم بیک فرزند پاکیزه و طاهر و اختیار شده و پسندیده و اسم او را از مقام رفیع و با عظمت علی گذاردم، که مشتق از اسم خودم علی است، ابو طالب بسیار مسرور شد و سجده نمود و ده شتر عقیقه کرد، و این لوح را در خانه کعبه آویزان نمود، و بنی هاشم باو فخر می نمودند تا در زمان هشام بن عبد الملک که حجاج با ابن زبیر نبرد کرد غائب شد. (۱۵)

۱. الفصول المهمة لابن الصبّاح، هامش الصفحة ۱۳؛ و (تذكرة السبط) ابن الجوزی، ص ۶.

۲. الفصول المهمة، ص ۱۳.

۳. ابن الأثير ذیل کلام ابن الصبّاغ فی (أسد الغابة)، ج ۵، ص ۵۱۷.

۴. تذکرة الخواص ص ۶.

۵. الفصول المهمة لابن الصبّاغ ص ۱۲ نقلًا عن ضياء الدين أبی المؤید الموفق بن أحمد الخوارزمی فی کتابه (المناقب).

۶. دیوان حمیری ص ۱۵۵. مؤلف دیوان می گوید تخریج این ابیات از «اعیان الشیعه» ج ۱۲ ص ۲۴۰ و «مناقب» ج ۲ ص ۱۷۵ و «دلائل الصدق» ج ۲ ص ۳۲۸ است.

۷. تعلیقه اشعار حمیری در دیوان حمیری ص ۱۵۵.

۸. مستشار عبد الحلیم جندی که از ارکان مجلس اعلای شؤون اسلامیة مصر است، در کتاب ارزشمند خود «الامام جعفر الصادق» ص ۳۱ گوید: و علیّ در بسیاری از امور تنها و یگانه است؛ پیامبر متکفل تربیت او بود، و وی را برادر خود کرد، و برای عظام و مهمّات او را مجهز نمود و علیّ انجام داد، و در تبلیغ و رساندن آیات قرآن او را مأمور و متعهد نمود. و تمام این مسائل خصوصياتی است که احدى را توان ارتقاء بدان ذروه نیست. اما آنچه را که احدى از افراد بشر در آن شرکت ندارد، آن چیزی است که تمامی کتب شیعه در آن إجماع کرده‌اند، و بسیاری از علماء اهل سنت از قرون اولی مانند مسعودی و حاکم و گنجی تا این قرون جدیده مانند آلوسی در آن موافقت و مشارکت دارند؛ وَ هُوَ: أَنْ عَلِيًّا وُلِدَ بِالْكَعْبَةِ.

۹. آیه الله حاج سید محمد علی قاضی در تعلیقه ص ۱۲۲ از کتاب «جَنَّة المأوی» گوید: عبدالباقی بن سلیمان بن أحمد العُمَرى الفاروقی، شاعر و مورّخی بزرگ است که در موصل در بیت علم و ادب، سنه ۱۲۰۴ هجری متولّد شد، و به بغداد منتقل شد و در آنجا درنگ نمود تا در سنه ۱۲۷۸ هجری قمری رحلت نمود. وی اشعار و قصائدی در مدح اهل البیت و بیت الوحی علیهم السّلام مخصوصاً امیر المؤمنین علیه السّلام دارد..

و در بعضی از نسخه‌ها مصرع اخیر اینطور است: «بِبَطْنِ مَكَّةَ عِنْدَ الْبَيْتِ إِذْ وُضِعَا». شهاب الدین آلوسی صاحب تفسیر کبیر در «سرح الخريدة الغيبية فی شرح القصيدة العينية» چون به شرح بیت مزبور می‌رسد می‌گوید: تولّد امیر کرم الله وجهه در بیت الله امری است که در جهان مشهور است و در کتب فریقین: سنت و شیعه وارد است تا آنکه می‌گوید: اشتهاى که در ولادت علیّ کرم الله وجهه میباشد برای احدى غیر او نیست؛ بلکه اصلاً راجع به ولادت غیر علیّ در کعبه

گفتاری هم نیامده است. چقدر شایسته و سزاوار است که امام الائمه، ولادت و موضع بر زمین نهاده شدنش در جایی باشد که قبله مؤمنین است. سُبْحَانَ مَنْ وَضَعَ الْأَشْيَاءَ مَوْضِعَهَا وَهُوَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ. به صفحه ۱۵ از آن؛ و به «أعلام زركلی» ج ۳، ص ۴۷۴؛ و «ریحانة الادب» ج ۳، ص ۷۶ رجوع شود.

۱۰. فصول المهمه ص ۱۲ و نیز ابن اثیر در «اسد الغابة» ج ۴ ص ۱۶ گفته است که و هو اول هاشمی ولد بین هاشمیین.

۱۱. علی امیرالمومنین علیه السلام اول هاشمی متولد از هاشمیین نیستند چون برادر بزرگترشان دارای این صفت بود لذا در ترجمه اصلاح شده است.

۱۲. در کتاب الغدیر ج ۶ از ص ۲۱ تا ص ۳۸ روایات وارده در ولادت حضرت را در جوف کعبه با مدارک آنها و نام علمائی را از اهل تسنن که آنها را در کتب خود ضبط نموده اند و شعرائی که در این باره قصائدی سروده اند با شعر آنان ذکر نموده است.

آیه الله حاج شیخ محمد حسین آل کاشف الغطاء (ره) در کتاب «جنته المأوی» ص ۱۲۱ تا ص ۱۲۴ در ضمن خطبه‌ای که در شب میلاد امیر المؤمنین علیه السلام در حسینیه محلّد باب السیف بغداد ایراد کرده است، گوید:

ما قدرت نداریم در این مقام مقدار مختصری از فضائل این امام عظیم را بیاوریم تا چه رسد به بسیاری از آن. کیست که توان آنرا داشته باشد تا ستارگان آسمان مناقبش را بشمارد؛ از شجاعتش، از بلاغتش، از زهدش، از سابقه‌اش در اسلام، که همه آنها کلمات الله میباشند.

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفَدَتْ كَلِمَةُ اللَّهِ.
(۱) قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي. (۲)

و علیهذا مناسب با مقام اینستکه تعرّض به ولادت او در این ليله مبارکه گردد. و ما فقط متعرّض یک شأن از شؤون ولادت امام سلام الله علیه می شویم، و آن ولادتش در کعبه بنا بر اشهر روایات است. (۳) و شاید غیر این روایات، از دسّ و تزویر نواصب باشد؛ آنانکه میخواهند نور خورشید را با دستهایشان پوشانند.

ولادت او در کعبه داستانی است که کتابها از آن سرشار است، و شعراء از قدیم الایام تا زمان اخیر راجع به آن شعر سروده‌اند. و آخرین آنها عبد الباقی عمری شاعر شهیر است که در

ابتدای قصیده‌اش گوید:

أنتَ العلیُّ الَّذی فوقَ العلیِّ رُفِعَا بَیْطِنِ مَکةَ وَسَطَ البَیْتِ قَدِ وُضِعَا

و این منقبتی است که کسی در تمام جهان اسلام با وی شرکت ندارد.

چنین ذکر نموده‌اند که: چون درد مخاض و زایمان بر مریم احاطه کرد، در هنگامیکه میخواست عیسی علیه السّلام را بزاید، به بیت المقدس پناه آورد تا آنجا را محلّ و مأوای ولادت او قرار دهد؛ ندا رسید: ای مریم، خارج شو! فَهَذَا بَیْتُ العِبَادَةِ لَا بَیْتُ الوِلَادَةِ. امّا فاطمه بنت اُسد چون در خود احساس درد زایمان نمود و در کعبه بود، درها بسته شد و قدرت بر خروج نداشت تا علیّ سلام الله علیه را زائید.

و شاید در این حادثه غریبه اسرار و رموزی باشد که أجلّ و أجلیّ آن این باشد که خداوند سبحانه میگوید: ای کعبه، من به زودی تو را به وسیله این متولّد شده در درون تو، از رجس و پلیدی اوثان و بتها و از انصاب و ازلام طاهر و پاک میگردانم. و همینطور هم واقع شد، زیرا رسول خدا صلیّ الله علیه و آله در سال فتح مکه (عام الفتح) داخل کعبه شد در حالیکه بت‌ها بر دیوارهای آن آویزان بودند، و هر قبیله‌ای از قبائل عرب بت مخصوصی داشت. پس علیّ علیه السّلام را بر شانه‌اش بالا برد، و علی بر روی دوش رسول الله همه را خرد نموده و می شکست و به روی زمین پرتاب می کرد؛ و پیامبر خدا صلیّ الله علیه و آله این جمله را می گفت: جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَطْلُ إِنَّ الْبَطْلَ كَانَ زَهُوقًا. (۴)

و شافعی این فضیلت را در ابیاتی که منسوب به اوست درباره علیّ به نظم در آورده، و در آخرش میگوید:

و علیٌّ وَاضِعُ أَقْدَامَهُ فِی مَحَلٍّ وَضَعَ اللهُ يَدَهُ

چرا که پیامبر صلیّ الله علیه و آله، از معراج که سخن می گفت می فرمود: إِنَّ اللهَ عَزَّ شَانُهُ وَضَعَ يَدَهُ عَلَيَّ حَتَّى أَحْسَسْتُ بُرْدَهَا عَلَيَّ كِبْدِي.

و در ولادت علیّ علیه السّلام در کعبه، رمزی دیگر است که شاید دقیقتر و عمیقتر باشد، و آن اینستکه: حقیقت توجّه به سوی کعبه توجّه به این نوری است که در آن متولّد شده است. زیرا اگر فرض کنیم مقصود از توجّه به کعبه صرف توجّه به این ساختمان و این سنگها باشد، این نیز نوعی از پرستش اصنام و عبادت بتها است معاذ الله ولیکن تناسب حکم میکند که بدن انسان که

خاک است متوجّه کعبه خاکی شود، و روح انسان که جوهری است مجرد متوجّه به سوی آن نور مجرد گردد؛ و هر جنسی به جنس خود ملحق می‌شود: نور برای نور، و خاک برای خاک.

۱۳. غایة المرام ص ۱۳ از کتاب امالی شیخ طوسی.

۱۴. فصول المهمة ص ۱۲ و «غایة المرام» ص ۱۳ از طریق عامه از کتاب «مناقب ابن مغازلی

نقل کرده است.

۱۵. ینابیع المودة ص ۲۵۵.